

JEAN-LUC NANCY,
PANDEMIA JA POLITIIKAN PALUU

ANNA NURMINEN

Viime maaliskuussa monet eturivin nykyajatelijat kävivät kiivasta keskustelua, joka oli saanut alkunsa filosofi Giorgio Agambenin koronarajoituksia arvostelevista kommentteista. Agamben syytti Italian hallituksen toimeenpanemia rajoituksia perusteettomiksi ja täysin suhteettomiksi siihen nähden, että kyseessä ei ollut ”mitään paljon ihmeellisempää kuin tavallinen influenssa” (Agamben 2020). Agambenin esittämä kritiikki herätti suorastaan hämmästyttävissä määrin kriittisiä vastineita – samoin kuin vastustusta, pettymistä ja syytelyä. Hetkellisesti vaikutti siltä, että rajoituspolitiikasta ja tarpeesta eristäytyä vallitsi niin vahva konsensus, että Agambenin soraääni järkytti kaikkia. Päädyin itsekin pohtimaan kriittisesti Agambenin näkemystä Jean-Luc Nancyn kanssaolemisen käsitteen näkökulmasta (Nurminen 2020).

KOMMUNISMIN VIRUS

JA UUSVIRALISMI

Kevään mittaan myös Nancy kommentoi koronaepidemiaa, ja tähän mennessä häneltä on ilmestynyt aiheesta jo useampia lehtiartikkeleita sekä videoblogiesiintymisiä.

Maaliskuun lopussa Nancy julkaisi tekstin, jossa hän kertoo kuulleen eräältä intialaiselta ystävältään, että Intiassa koronaa kutsutaan nimellä ”*communovirus*” (Nancy 2020a). Ni-

mitys viittaa koronaviruksen alkuperämaahan, kommunistiseen Kiinaan. Nancy on tästä nimestä haltioissaan. *Communovirus* on hänen mukaansa paljon osuvampi nimi kuin koronavirus. Siinä missä korona tuo sanana mieleen lähinnä vanhat monarkiat ja imperiumit, *communovirus* muistuttaa meitä kommunismin lisäksi siitä, että virus yhdistää meitä ja asettaa meidät samalle viivalle, yhteiseen (*commun*) tilanteeseen. Nancy toki myöntää, ettei tilanne ole todellisuudessa näin yksinkertainen: eräässä haastattelussa hän toteaa pandemian ja sen mukanaan tuomien rajoitusten aiheuttavan sosiaalista jakautumista ja eriarvoistumista samoin kuin unohduksiin jääviä kuolemia, joista myös Agamben on ollut kovin huolissaan. Kuitenkaan Nancyn mukaan meidän ei pitäisi kiinnittää kaikkea huomiota siihen, kuinka korona eriyttää meitä toisistamme. Sen sijaan hän tahtoo korostaa koronan yhdistävää puolta, sitä että korona lävistää koko yhteisömme ja vaikuttaa meihin kaikkiin. (Dutent 2020.)

Agamben arvosteli keväällä erityisesti sitä, että päättäjät vaativat ihmisiä eristäytymään sosiaalisesti. Hänen mukaansa se, että ihmisiä estetään kokoontumasta fyysisesti yhteen, tukahduttaa mahdollisuuden poliittiseen toimintaan ja yhteiskunnallisen liikehdinnän syntymiseen. Yliopistojen siirtyminen etäopetukseen on ollut niin ikään Agambenille suuri huolenaihe. Nancy taas on suhtautunut eristystoimenpiteisiin Agambenia huomattavasti positiivisemmin. Hänen mukaansa se,

että meidän on eristäydyttävä toisistamme, on itse asiassa paradoksaalinen tapa nimenomaan kokea yhteisömme ja yhdessäolomme. ”Yksinkin olemme aina keskenämme”, Nancy (2020a) toteaa. Ykseyden ja ainutlaatuisuuden kokemus on aina jaettu, meillä kaikilla on tällainen kokemus, ja juuri tätä Nancy mukaan tarkoittaa yhteisöllisyys: jaettua kokemusta oman itsensä ainutlaatuisuudesta ja ykseydestä. Yksinolossa on mieltä vasta, kun sen mieli on jaettu. Jakaminen ja yhteisyys tulevat ennen yksinoloa. Eristyksissä oleminen ei tarkoita Nancy mukaan yksiselitteisesti yksinoloa ja toisten ihmisten poissaoloa. ”Toisen ihmisen läsnäolo ei tarkoita yksinkertaisesti sitä, että hän on vähintään metrin päässä minusta”, Nancy selittää (Dutent 2020). Toisen kanssa kosketuksissa oleminen ei tarkoita etäisyyden poissaoloa, vaan itse asiassa kosketus voi tapahtua vasta etäisyyden kautta: kosketus on pienintä mahdollista etäisyyttä.

Tekstissään ”*Du néolibéralisme au néoviralisme*” Nancy lanseeraa termin ”uusviralismi” (ransk. *néoviralisme*). Uusviralisteiksi hän kutsuu niitä, jotka kannattavat kaikkien koronarajoitusten poistamista silläkin uhalla, että ihmisiä kuolisi enemmän kuin siinä tapauksessa, jos rajoitukset olisivat voimassa (”antaa luonnon tehdä työnsä”, uusviralistit julistavat). Uusviralistit tuovat siis terveydenhuollon piiriin taloudellisen ja yhteiskunnallisen uusliberalismin mallin. Uusviralistit syyttävät yhteiskuntaa siitä, ettei se uskalla kohdata kuolemaa vaan suojelee viimeiseen asti jäsentensä elämää. Toisaalta juuri uusviralistit ovat Nancy mukaan niitä, jotka näkevät itsensä kaikkivoipina ja kuolemattomina: mikään ei saa estää heitä toteuttamasta omia vapauksiaan – juuri he kieltäytyvät kohtaamasta oman rajallisuutensa. Nancy mukaan koronavirus nimenomaan muistuttaa meitä kuolemasta, joka on kaikkialla. Tämä kuolema ei kuitenkaan enää ole onnettomuuksien, terrori-iskujen tai jo tiedossa olevien tautien aiheuttamaa kuolemaa vaan kaikkialla hiljaisesti läsnäolevaa kuolemaa. Olemme vihdoin kasvokkain omi-

en rajojemme kanssa, minkä juuri uusviralistit kieltäytyvät näkemästä peräänkuuluttaessaan yksilön rajoittamatonta toimijuutta ja rajoitusten poistamista. Nancy mukaan olimme jo ehtineet unohtaa, että tulevaisuus on aina luonteeltaan epävarma, olemme eläneet jonkinlaisen kaikkivoipuuden tunteen vallassa. Korona tuli ja mursi illuusion. (Nancy 2020b.)

Nancy huomauttaa, että suurin osa ihmisistä keskittyy kuitenkin valittelemaan sitä, millä tavoin epidemia rajoittaa juuri heidän oikeuksiaan, sen sijaan että he pysähtyisivät miettimään olemisen perustavaa rajallisuutta. Ongelma on Nancy mukaan siinä, miten ylipäätään ymmärrämme oikeuden ja vapauden käsitteet. Eräässä keväisessä videoesiintymisessä Nancy puhuu siitä, kuinka koko vapauden käsite pitäisi ymmärtää uudestaan jollain muulla tavalla kuin irrallisen subjektin rajoittamattomana vapautena. Juuri koronapandemia voi olla avain tällaiseen uudelleen ymmärtämiseen. Nancy luonnehtii koronaa ikään kuin ”suurentavaksi peiliksi”. (Nancy 2020c.) Daniel Villegas Vélez tekee tästä ilmaisusta kiinnostavan havainnon. Hän kiinnittää huomionsa siihen, että Nancylle korona on nimenomaan suurentava peili eikä esimerkiksi suurennuslasi (Vélez 2020). Toisin kuin suurennuslasi, jonka tutkimuskohteena on objekti, suurentava peili ottaa kohteekseen subjektin. Me siis näemme ennen kaikkea itsemme.

MURTAAKO VIRUS KÄSITTEITÄ?

Koronapandemia on Nancy mukaan oivalinen paikka luoda uudenlainen katse meihin itseemme, ajatteluamme, yhteisöömme ja niihin oletuksiin, joille ne perustuvat. Nancy listaa perinteisiä länsimaisia käsityksiä, jotka viimeistään koronaviruksen myötä olisi syytä kyseenalaistaa, purkaa ja ajatella uudestaan. Ensinnäkin epidemia horjuttaa luottamus- tamme tietoon. Eurooppalaisen ajattelun perinteiden oletamat varmat perustat vai-

kuttavat horjuvan ja koko maailma on jonkinlaisessa epätietoisuuden tilassa. Nancy myöntää, että jo ennen koronaepidemiaa meillä on ollut kokemus epävarmuudesta ja siitä, että tuntemamme maailma on tulossa loppuunsa. Korona on kuitenkin tuonut tämän aivan erityisellä ja kiistämättömällä tavalla silmiemme eteen. (Nancy 2020d.)

Nancyn mukaan näemme nyt suoraan sen, mikä on ennenkuulumatonta, kosketamme ikään kuin jotain sen ulkopuolella, mihin meidät on ohjelmoitu, olemme yksityksissä ja kadottaneet totutun matriisimme. Kuitenkin juuri eksyminen ja tutusta poistuminen ovat ehtoja sille, että meillä voi todella olla kokemus. Tällä Nancy tarkoittaa sitä, että kokemuksessa ei ole kyse vain tiedollisista sisällöistä tai varmuudesta tiedon kohteen edessä vaan nimenomaan tietoa ehdollistavista tekijöistä. Tietämisen takana piilee materiaalisuutta, yhteisyyttä ja kanssaolemista, jotka ovat koronan myötä muuttuneet näkyvämmiksi. Korona on siis saattanut meidät yhteisen kokemuksen äärelle, ja juuri tälle kokemukselle meidän olisi nyt Nancyn mukaan mahdollista perustaa yhteisö.

Toinen ennakko-oletus, joka Nancyn mukaan on nyt horjumassa, on oletus subjektin itseriittoisuudesta – oletus, jota on kyseenalaistettu ainakin Nietzschestä lähtien. *Itse* ei ole läpäisemätön ja itseriittoinen yksikkö, vaan siihen sisältyy aina toinen. Virus on konkreettinen esimerkki tästä itseän sisältyvästä toiseudesta. On hyvin mahdollista, että vastedes meidän on elettävä maailmassa, jossa erilaiset epidemiat ja entuudestaan tuntemattomat virukset ovat arkipäivää. Jotta tällaisessa maailmassa eläminen voi olla mielekästä, meidän on ajateltava itseys jotenkin muuten kuin itseriittoisuuden ja itseidenttisyuden kautta. Meidän on pystyttävä ajattelemaan itseä, jossa on mukana aina jo toiseus ja joka on itse aina jo toinen, tulossa toiseksi. Nancy toteaa myös, että meidän on keksittävä uudestaan, mitä ylipäätään tarkoittaa hyvä elämä. Hyvä elämä on ajateltava uudestaan niin, että siihen sisältyy

myös epävarmuus ja kuolema. Tämä ei kuitenkaan tarkoita uusviralistista asennetta elämään eli sitä, että vahvimmat elävät ja heikoimmat kuolevat, vaan päinvastoin rajallisuuden hyväksymistä, elämän mielekkyyden löytämistä elämän rajallisuudesta ja oman itsen riittämättömyydestä.

Miten Nancyn vaatimukset ajattelumme muuttamisesta voisivat toteutua käytännössä? Vaarana on, että ne ovat aivan liian abstrakteja mitä konkreettisimman kriisitilanteen edessä. Kun katselee eri valtioiden reagointia koronatilanteeseen, vaikuttaa siltä, että jonkin uudenlaisen ihmiskäsityksen ja yhteisöllisyyden sijaan nationalismin tunkkainen henki on nostamassa yhä enemmän päätään jostain globaalin markkinatalouden rakenteista. Turvautuvatko ihmiset kriisiin edessä lopulta mahdollisimman tuttuun ja turvalliseen, vai voisiko kriisi kuitenkin olla otollista aikaa ajatella uudenlaista yhteiskuntaa ja yhteisöllisyyttä?

FILOSOFIT POLIITIKKOINA

Keväällä monet filosofit pohdiskelivat, kuinka koronaepidemia on asettanut kaikki ontologiset teoriat konkreettisen koitoksen eteen. Myös Nancyn käsitys olemisesta kanssaolemisena on nyt eräänlaisen näytön paikan edessä: sillä on tilaisuus osoittaa oma käsitteellinen vaikuttavuutensa uudessa tilanteessa, jossa vanhat käsitteet tuntuvat voimattomilta. Äkillinen turhien kontaktien välttäminen, turvavälien pitäminen muihin ihmisiin ja jokaisen ihmisen näkeminen mahdollisena tartuttajana korostavat paradoksaalisella tavalla sitä, että me olemme olemassa toinen toistemme kanssa. Kun kontakteja pitää yrittää välttää, itse kontakti – ihmisten keskinäinen suhde – tulee esiin kontaktin osapuolten sijaan. Juuri tästä Nancy puhuu: ontologisesti ensisijaisia eivät ole minä ja toinen – suhteen kaksi osapuolta – vaan itse suhde, keskinäisyys, olemisen *kanssaluonne*.

Tavallaan näyttää siltä, että Nancyn käsitteet tarjoavat varsin sopivat raamit koronatilanteen analysointiin. Kanssaolemisen filosofia voi parhaimmillaan toimia uudenaikaisena ontologisena kehyksenä, joka selittää poikkeusajan ilmiöitä ja kokemuksia paremmin kuin perinteiset subjektin, vapauden ja tiedon käsitteet. Toisaalta Nancyn vaatimus käsitteiden uudelleen ajattelusta jättää kokonaan huomiotta konkreettisen toiminnan aspektin. Nancy ei kerro, mitä meidän pitäisi tehdä tilanteessa, joka vaatii jatkuvasti nopeita ratkaisuja. Onko meillä aikaa vain odotella ajattelumme muuttumista? Voimmeko ylipäättään muuttaa ajattelumme ja käsitteitämme vain istumalla eristyksissä kotonamme?

Tässä kohtaa on oleellista huomata, että Nancy tulee sellaisesta filosofisesta perinteestä, jolle on keskeistä tietty rajan ja rajallisuuden ajattelu. Nancyn filosofia on äärellisyyden filosofiaa ja sellaisena omanlainen versionsa transsendentaalifilosofiasta. Tällaista filosofian perinnettä luonnehtii ajatus siitä, että filosofian tehtävänä ja yhteiskunnallisena roolina on tutkia ja tuoda esiin inhimillisen maailman perustavia tekijöitä ja rakenteita, jotka ovat transsendentaalisia eli eivät avaudu suoraan objektiiviselle tai tiedolliselle tarkastelulle vaan pikemminkin toimivat sen ehtoina. Nancyn ajatteluun sisältyy siis tietynlainen negatiivisuus, pidättäytyminen positiivisten väitteiden esittämisestä, katkos tietämisen ja sen ehtojen, tietämisen ja kokemuksen välillä. Tämä piirre luonnehtii myös nancyaista kanssaolemista: se määrittyy joksikin perustavaksi, kaikkea objektiivista, mitattavaa tai tiedollista edeltäväksi, ei metafysiseksi mutta omalla erityisellä tavallaan läsnäolevaksi tekijäksi ihmisen maailmassa.

Nancy pohti itse asiassa jo 1980-luvulla sitä, miten äärellisen ajattelun perinne suhtautuu päivänpolitiikkaan ja yhteiskunnallisten ilmiöiden konkretiaan. Hän selvitteli näitä kysymyksiä erityisesti yhdessä Philippe Lacoue-Labarthen kanssa, jonka kanssa hänellä oli 80-luvulla laaja politiikan filosofisia

kysymyksiä tutkiva hanke École Normale Supérieuressä. Nancyn ja Lacoue-Labarthen lähtökohtana oli havainto siitä, että usko politiikkaan todellista yhteiskunnallista muutosta ajavana voimana romahti samalla, kun usko edistykseen, maailmanhistorialliseen narratiiviin ja sosialismin realisoitumiseen mureni. Tämän uskon menetyksen myötä politiikan luonnetta piti heidän mukaansa ajatella aivan uudella tavalla irrallaan aktuaalisesta politiikasta ja perinteisestä filosofiasta. He erottelivat toisistaan *la politiquen*, joka viittaa konkreettiseen päivänpolitiikkaan, ja *le politiquen*, joka taas viittaa politiikan perustaan eli siihen, mikä tekee politiikasta poliittista. Heidän mukaansa filosofian tehtävänä oli ajatella ainoastaan jälkimmäistä.

Tämä niin kutsuttu filosofian vetäytyminen päivänpolitiikasta oli seurausta eräänlaisesta yhteiskunnallisesta kriisistä, jonka reaaliosialismi oli herättänyt ranskalaisten vasemmistointellektuellien keskuudessa. Nancy ja Lacoue-Labarthe ottivat lähtökohdakseen sen, että päivänpolitiikkaan sekaantumisen sijaan heidän pitäisi filosofeina ottaa kriittinen suhde koko poliittiseen filosofiaan ja filosofian poliittisuuteen. Kaikkea poliittista filosofiaa nimittäin luonnehtii heidän mukaansa se, että eri muodoissaan se on aina pyrkinyt tarjoamaan politiikalle kaikenkattavan ja koko yhteiskuntaa lävistävän metafysisen periaatteen tai toimintamallin. Filosofia ja politiikka ovat läpi koko länsimaisen tradition kuuluneet olemuksellisesti yhteen. Filosofian on katsottu aktualisoituvan politiikassa, asettuvan maailmaan politiikan keinoin. Nancyn ja Lacoue-Labarthen yritys oli saada filosofia vetäytymään aktuaalisesta politiikasta ja sitä kautta ajatella politiikan luonnetta sekä filosofian ja politiikan suhdetta uudestaan. Poliitiikasta vetäytyminen voisi vihdoin paljastaa eräänlaisen tyhjän tilan, jossa emme jaa enää mitään yhteisiä päämääriä, ihanteita, arvoja tai yhteistä ideologiaa. Jäljelle jäisi ainoastaan yhteiskunnallisen olemisemme perustavin muoto: ”Se minkä me jaamme jakaa meidät”, kuten Nan-

cy klassikkotekstissään *La communauté désœuvrée* kirjoittaa.

Nancyn ja Lacoue-Labarthen hanke sekä Nancyn filosofian transsendentaalinen luonne antavat jonkinlaisen selityksen sille, miksi Nancy ei sano suoraan, mitä koronatilanteessa pitäisi hänen mielestään tehdä: filosofin tehtävä ei ole sanella normeja vaan tutkia niitä ehtoja, joille normimme perustuvat – normatiivinen puhe jääköön poliitikkojen heiniksi. Pandemian nopea leviäminen vaatii nopeaa reagointia, mikä korostaa transsendentaalisen ajattelun hitautta. Filosofia ei meinaa pysyä poliittisen päätöksenteon vauhdissa. Näin pandemia asettaa erityisen selvästi näytteille filosofian ja politiikan välisen kitkan, josta Nancykin puhuu.

Tarkemmin katsottuna korona ei kuitenkaan pelkästään alleviivaa filosofian ja politiikan olemuksellista eroa vaan päinvastoin

paljastuu joksikin niille yhteiseksi. Korona ei ole ainoastaan poliittisen päätöksenteon ja filosofisen pohdinnan *kohde* – se on myös niiden *ehto*.

Koska pandemia koskee ”meitä kaikkia”, se itse asiassa muodostaa eräänlaisen transsendentaalisen ehdon. Pandemia on se tyhjä tila, jonka me kaikki jaamme ja joka jakaa meidät, kokemus, jonka ympärille yhteisömme perustuu. Samaan aikaan pandemia on päivänpolttava poliittinen kysymys. Tietyssä mielessä pandemia siis kyseenalaistaa Nancyn ja Lacoue-Labarthen erottelun *la politiqueen* ja *le politiqueen*, koska pandemia on yhtä aikaa poliittinen ja transsendentaalinen kysymys. Pandemia piirtää olemisemme ja ajattelumme rajoja näkyviin ja samalla vaatii toimenpiteitä elämäntyyliimme, maailmankuvamme, ajattelumme ja olemisen kokonaisvaltaiseksi muuttamiseksi.

KIRJALLISUUS

- Agamben, Giorgio (2020) ”La invención de una epidemia”. *Quodlibet*, 26.2. 2020, Artikkeliverkkolehdeissä. <https://www.quodlibet.it/giorgio-agamben-l-invenzione-di-un-epidemia>. Viitattu 23.3. 2020.
- Dutent, Nicolas (2020) ”Jean-Luc Nancy : ‘La pandémie reproduit les écarts et les clivages sociaux’”, *Marianne*, 28.3.2020. Haastattelu verkkolehdeissä. <http://www.marianne.net/culture/jean-luc-nancy-la-pandemie-reproduit-les-ecarts-et-les-clivages-sociaux>. Viitattu 20.8.2020.
- Nancy, Jean-Luc (2020a) ”Communovirus”, *Libération*, 24.3.2020. Artikkeliverkkolehdeissä. http://www.liberation.fr/debats/2020/03/24/communovirus_1782922. Viitattu 20.8.2020.
- Nancy, Jean-Luc (2020b) ”Du néolibéralisme au néoviralisme”. *Libération*, 10.5.2020. Artikkeliverkkolehdeissä. http://www.liberation.fr/debats/2020/05/10/du-neoliberalisme-au-neoviralisme_1787957. Viitattu 20.8.2020.
- Nancy, Jean-Luc (2020c) ”Invité, Jean-Luc Nancy: Une question de liberté”, Youtube-video. Julkaistu 26.4.2020. <http://www.youtube.com/watch?v=yPZgTJQO5FY>. Viitattu 20.8.2020.
- Nancy, Jean-Luc (2020d) ”Invité, Jean-Luc Nancy: Toujours trop humain”. Youtube-video. Julkaistu 8.6.2020. <http://www.youtube.com/watch?v=cthb0n7CtQY>. Viitattu 21.8.2020.
- Nurminen, Anna (2020) ”Yhteisö tartuntana: mitä covid-19 opettaa meistä?”. Tutkijaliiton ja Tiede & edistys -lehden blogi. Blogiteksti verkossa. <https://tutkijaliitto.wordpress.com/2020/03/25/yhteiso-tartuntana-mita-covid-19-opettaa-meista/>. 21.8.2020. Viitattu 21.8.2020.
- Vélez, Daniel Villegas (2020) ”Allegories of Contagion: Jean-Luc Nancy on (New) Fascism, Democracy, and COVID-19”. *Homo mimeticus*, 27.5.2020. Artikkeliverkkolehdeissä. <http://www.homomimeticus.eu/2020/05/27/allegories-of-contagion-jean-luc-nancy-on-newfascism-democracy-and-covid-19/>. Viitattu 21.8.2020.